

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

LAULUN ILOA KOKEMASSA

Lapsen ja äidin ensikosketus laulusuzukiin

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikin koulutusohjelma
Instrumenttiopetus
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Leea Lahtela

Lahden ammattikorkeakoulu
Musiikin koulutusohjelma

LAHTELA, LEEA:

Laulun iloa kokemassa
Lapsen ja äidin ensikosketus
lauluszukiin

Instrumenttiopetuksen opinnäytetyö, 35 sivua, 3 liitesivua

Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä pohdin oman lapseni kehitystä laulusuzukitunneilla. Pohdin myös lasten laulamista omien kokemusteni ja tuntemusteni pohjalta. Pohdintani tukena ovat olleet laulusuzukituntiemme tuntisuunnitelmat ja omat muistiinpanoni tunneista. Työssäni esittelen lisäksi sekä suzukimenetelmän että laulusuzukin syntyä, historiaa, ideologiaa ja periaatteita.

Opinnäytetyötä varten haastattelin yhtä lauluszukiopettajaa ja kahta laulusuzukitunneilla lastensa kanssa käynyttä äitiä. Haastattelut toteutin sähköpostikyselynä. Lauluszukiopettajalta kyselin opettajan työstä sekä hänen kokemuksistaan ja mielipiteistään laulusuzukista. Äideiltä kyselin heidän ajatuksistaan ja kokemuksistaan laulusuzukista ja sen harrastamisesta. Laulusuzuki koettiin mielenkiintoisena, tärkeänä ja antoisana harrastuksena.

Asiasanat: suzuki, laulusuzuki, lasten laulaminen, lauluharrastus, laulunopetus, lapsen kehitys

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Music

LAHTELA, LEEA:

Experiencing the Joy of Singing
Child's and Mother's First Contact with
Suzuki Voice

Bachelor's Thesis in Instrument education, 35 pages, 3 pages of appendices

Spring 2014

ABSTRACT

In this thesis I consider the development of my child in Suzuki voice lessons. I also consider children's singing based on my own experiences and feelings. Assisting my considerations have been lesson plans of our Suzuki voice lessons and my notes about the lessons. In my thesis I also introduce the beginning, history, ideology and principles of Suzuki and Suzuki voice.

For this thesis I interviewed one Suzuki voice teacher and two mothers with their children in Suzuki voice lessons. The survey was conducted by e-mail. I asked the Suzuki voice teacher about her job and her experiences and opinions about Suzuki voice. I asked the mothers about their thoughts and experiences with Suzuki voice and Suzuki voice as a hobby. Suzuki voice was experienced as interesting, important and a productive hobby.

Key words: suzuki, suzuki voice, kids singing, singing hobby, singing teaching, children's development

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	SUZUKI-METODI	3
2.1	Suzuki-menetelmän synty	3
2.2	Ideologia	4
2.3	Opetus	5
2.4	Kuuntelun merkitys	7
2.5	Vanhemman rooli ja ryhmäopetus	7
3	LAULUSUZUKI	9
3.1	Laulusuzukin synty	9
3.2	Laulusuzukin erityispiirteet	9
3.3	Opetustasot	10
3.4	Opetus	11
3.5	Tunnin kulku	13
3.6	Suzuki ja laulusuzuki	13
3.7	Opettajankoulutus	14
4	OMAN LAPSEN LAULUSUZUKITUNNIT	15
4.1	Ensikosketus laulusuzukiin	15
4.2	Ensimmäinen opetustaso	15
4.3	Kehitys syksyllä 2012	16
4.4	Kevät 2013	17
4.5	Kehitys syksyllä 2013	18
4.6	Musiikkileikkikoulu ja laulusuzuki	21
4.7	Kehityksestä yleisesti	21
5	HAASTATTELUT	23
5.1	Laulusuzukiopettaja	23
5.2	Suzukiäiti I	26
5.3	Suzukiäiti II	26
5.4	Yhteenveto	28
6	POHDINTA	31
7	LÄHTEET	35
	LIITTEET	36

1 JOHDANTO

Lapset ovat ihmeellisiä olentoja, yksi pieni ihminen osaa täyttää koko huoneen olemassaolollaan. He ottavat oman tilansa ja heille maailma on leikkikenttä ja jokainen päivä on seikkailu ja mahdollisuus. Heille oppiminen on kiinnostava ja innostava asia. Lapset eivät tyydy sivustakatsojan rooliin, vaan hyppäävät kaikki aistit avoimina suoraan toimintaan valmiina oppimaan jokaisesta päivästä kaiken mahdollisen. Tämä kaikki pätee myös musiikin oppimiseen. Lapset suhtautuvat kaikenlaiseen musiikkiin ennakkoluulottomasti ja avoimesti. Heille ei ole olemassa oikeaa tai väärää musiikkia eikä ole oikeaa tai väärää tapaa kokea sitä.

Oman lapsen saaminen on ainutkertainen kokemus. Jo raskausaikana mietin, miten tutustuttaisin lapseni musiikin maailmaan. Lauloin lapselleni paljon heti syntymästä alkaen, ja välillä tuntui, että elämämme oli täynnä laulua. Pienelle vauvalle laulaminen tuntui luontevalta. Olin päättänyt, että aloittaisimme musiikkileikkikoulun, mutta samaan aikaan meille tarjoutui myös tilaisuus tutustua laulusuzukiin. Olin innoissani, sillä laulusuzuki kuulosti mielenkiintoiselta ja jännittävältä. Se oli minulle ja lapselleni mahdollisuus oppia yhdessä jotain uutta. Aloitimme siis sekä muskarin että laulusuzukin samaan aikaan.

Laulusuzuki on melko uusi ilmiö, sen kehittämiseen tehty tutkimustyö valmistui vasta noin kymmenen vuotta sitten. Monet eivät varmastikaan ole vielä edes kuulleet laulusuzukista, eikä sitä opeteta Suomessa vielä kovinkaan monella paikkakunnalla. Halusin tutustua laulusuzukiin tarkemmin, joten päätin jo hyvissä ajoin tehdä opinnäytetyönäni jotain laulusuzukiin liittyvää. Samalla voisin myös omalta osaltani tuoda laulusuzukia ihmisten tietoisuuteen. Opinnäytetyötä miettiessäni päätin jakaa myös muille minun ja lapseni kokemuksen laulusuzukista, ja lopulta aiheeksi jalostui alkutaipaleemme laulusuzukin maailmassa.

Opinnäytetyössäni esittelen Suzuki-menetelmän ja laulusuzukin syntyä, historiaa, ideologiaa ja periaatteita. Käyn läpi kokemuksiamme laulusuzukitunneista keskittyen lapseni musiikilliseen kehitykseen. Haastattelujen avulla haluan luoda

monipuolisen kuvan laulusuzukitunneista ja sen harrastamisesta. Lopuksi kokoan mietteitäni Suzuki-metodista, laulusuzukista ja lasten laulamisesta.

2 SUZUKI-METODI

Suzuki-metodilla tarkoitetaan Shinichi Suzukin kehittämää Lahjakkuuskasvatusmenetelmää.

”Mikä on ihmiselämän perimmäinen tarkoitus? Se on pohjimmiltaan ihmisen kykyä tavoitella elämässään rakkautta, totuutta, hyveitä ja kauneutta. Meistä jokainen voi ne saavuttaa.” (Suzuki 2000, 6.)

2.1 Suzuki-menetelmän synty

Shinichi Suzuki syntyi 1898 Nagoyassa Japanissa. Musiikki oli koko ajan läsnä Suzukin lapsuudessa, koska soitinrakennus oli perinteenä kulkeva ammatti hänen suvussaan. Suzukin isä oli kiinnostunut länsimaisesta viulusta, joten hän valmisti ensimmäisen viulunsa vuonna 1888 ja perusti myöhemmin maailman suurimman viulutehtaan. Suzuki hankki ensin kaupallisen koulutuksen tarkoituksenaan mennä töihin isänsä soitintehtaaseen, mutta myöhemmin musiikki alkoi vetää häntä puoleensa. Hän aloitti viulunsoitonopiskelun vasta 17-vuotiaana Japanissa ja jatkoi opiskeluaan myöhemmin Saksassa Karl Klinglerin oppilaana. Kahdeksan Saksassa vietettyä vuotta tutustuttivat hänet länsimaiseen kulttuuriin, musiikkiin ja kirjallisuuteen. (Winberg 1980, 12–13.)

Palattuaan Japaniin Suzukia pyydettiin opettamaan nelivuotiaista poikaa. Hän ei ollut aikaisemmin opettanut lapsia eikä aluksi tiennyt, millainen opetus sopisi pienelle lapselle. Pohdittuaan asiaa hän oivalsi, että kaikki japanilaiset lapset puhuvat japania, joten jokainen lapsi osaa sopeutua ympäröivään kulttuuriin ja oppii näin äidinkielen. Suzukin mielestä tämä osoitti hämmästyttävää lahjakkuutta, ja tästä ideasta tuli Suzuki-menetelmän kulmakivi. Hän jatkoi opetustyötä uuden ajatuksensa mukaan ja antoi menetelmälle nimen Lahjakkuuskasvatus (Talent Education). Suzuki-menetelmästä on käytetty myös nimitystä ”Äidinkielen-menetelmä”, mutta yleisimmin siitä puhutaan Suzuki-metodina tai -menetelmänä. (Suzuki 2000 7, 9–11.)

2.2 Ideologia

Tällä hetkellä ei olla yksimielisiä siitä, mikä on perinnöllisyyden vaikutus ihmisen kehitykseen. Toiset painottavat perinnöllisyyden merkitystä, ja uskovat, että lapsen kehitykseen ei voi vaikuttaa kovinkaan paljon. Toiset taas uskovat, että ympäristö muokkaa lasta, joten lapsen kehitys riippuu hänen kasvuympäristöstään. (Winberg 1980, 13.)

Suzuki-metodin perusajatuksena on kyky oppia. Monet ihmiset ajattelevat, että ihmiset joko ovat tai eivät ole lahjakkaita ja emme voi itse vaikuttaa taitoihimme ja lahjakkuutemme kehittymiseen. Suzukin mukaan lahjakkuus ei ole synnynnäistä, vaan jokainen meistä saa syntyessään kyvyn oppia. Ympäristön merkitys ihmisen kehityksessä on merkittävä. Vahingollinen ja epämiellyttävä ympäristö ehkäisee lasten kehitystä ja kasvattaa lapsista epämiellyttäviä aikuisia. Ympäristön vaikutusta ei kuitenkaan yleensä havaita eikä siihen kiinnitetä huomiota, koska oletetaan, että lapset ovat syntyneet tällaisiksi. Suzukin mielestä varhaislapsuudella on suuri merkitys koko ihmisen elämää ajatellen, ja jos lapsen musikaalisuutta halutaan kehittää, nämä herkin oppimisen vuodet kannattaa käyttää hyödyksi. Jokaisella on mahdollisuus kehittää itseään, ja kehittyminen on kaikille mahdollista, joten keskinkertaisesta ihmisestä voi kasvaa lahjakas ja pienetkin kyvyt voidaan muuttaa lahjakkuudeksi. Suzukin mukaan ihminen itse on lahjakkuus, joten jokainen lapsi on lahjakas. Tästä esimerkkinä on ihmisen luontainen kyky oppia ja kehittyä. (Suzuki 2000, 5–7.)

Lapset suhtautuvat maailmaan avoimesti ja imevät ympäristöstään itseensä kaiken. He eivät vain omaksu puhetta ja musiikkia, vaan myös kaiken heidän ympärillään olevan hyvän ja pahan. (Suzuki 2000, 16.) Suzuki-menetelmään kuuluu kilpailuhenkisyyden karttaminen. Jokainen lapsi kehittyy omassa tahdissaan ja omalla tavallaan, joten opettajat ja vanhemmat eivät saisi verrata lapsia keskenään. (Kymäläinen 1989.) Kaikilla lapsilla tulee olla mahdollisuus musiikin oppimiseen. Suzukiopetuksessa lapsia ei testata ja aseteta paremmuusjärjestykseen, koska musiikki kuuluu kaikille ja jokainen halukas voi tulla tunnille. (Suzuki 2000, 11–12.)

2.3 Opetus

Suzuki-menetelmään kuuluu, että ensin lapsen toinen vanhempi tutustuu soittimen alkeisiin ja oppii soittamaan pienen kappaleen. Aluksi lapsen tehtävänä on kuunnella opeteltavaa kappaletta levyltä ja seurata vanhemman soittoa ja näin tutustua soittimen kuulokuvaan ja harjoitteluun. Kun lapsi aloittaa itse soittotunnit, hän tuntee jo soitettavan kappaleen. Harjoittelu ja suurin osa työstä tapahtuu kotona, joten valvovalla vanhemmalla täytyy olla soittokokemusta pystyäkseen ohjaamaan lapsen kotiharjoittelua. (Suzuki 2000, 132.) Jos lapsella ei ole mitään kokemusta musiikista tai soitonopiskelusta, hänen ei Suzukin mukaan kannata aloittaa suoraan soittoharrastusta. Kun lapsi näkee ja kuulee soittoa, hänelle itselleen syntyy luontainen halu kokeilla soitinta ja ryhtyä soittamaan. (Winberg 1980, 18.)

Kehitys on lapsille luontaista, joten lapsi kehittyy missä tahansa, kunhan olosuhteet ovat suotuisat ja lasta ei estetä (Kymäläinen 1989). Suzuki-tunnit aloitetaan yleensä noin 3-vuotiaana, jolloin lapsi oppii äidinkieltään helposti ja on myös hyvin vastaanottavainen musiikille. Tässä iässä lapsi kuulee äänenkorkeuden vaihtelut, erottaa rytmejä ja osaa jo hahmottaa kokonaisuuksia. Soitonopiskelun voi aloittaa myöhemminkin, mutta Suzuki korostaa musiikinopiskelun aikaisen aloittamisen tärkeyttä. (Winberg 1980, 17–20.) Mitä aikaisemmin lapsi aloittaa taidon opettelun, sitä nopeammin ja paremmin hän voi kehittyä. Aikuinen tarvitsee huomattavasti enemmän harjoitusta kuin lapsi. Lapsi tarvitsee jonkin taidon oppimiseen satoja toistoja, kun taas aikuisella saman taidon oppiminen voi kestää tuhansia tai satojatuhansia toistoja. (Suzuki 1969, 55.)

Oppiminen tapahtuu ilman nuotteja matkimalla, toistamalla ja kertaamalla. Kykyjen omaksuminen vaatii harjoittelua. Kun harjoittelu aloitetaan tarpeeksi nuorena ja sitä jatketaan säännöllisesti, lahjakkuudesta tulee osa ihmistä. Harjoitusten tulee olla helppoja ja yksinkertaisia, jotta kaikki lapset pystyvät suoriutumaan niistä mielekkäästi. Jokainen lapsi kehittyy omalla tavallaan ja ajallaan, joten harjoittelu tapahtuu lapsen omien kykyjen mukaan. Suzuki korostaakin harjoittelussa hidasta oppimista ja lapsen kypsymistä. Tarkoituksena on, että lapsi tottuu säännölliseen harjoitteluun ja näin harjoittelusta tulee

luonnollinen osa lapsen elämää. (Winberg 1980, 11, 13–15.) Harjoittelu kasvattaa osaamista. Jokaisen taidon oppimisessa alku on aina hankalaa, mutta alkuvaikeuksien jälkeen taito alkaa ohjata oppimista ja oppiminen nopeutuu. Seuraavan taidon oppiminen onkin paljon helpompaa, ja näin taidot synnyttävät lisää taitoja. (Suzuki 2000, 14–15.) Winbergin mukaan monet epäonnistumiset johtuvat epärealistisista tavoitteista, joihin voi olla vaikea päästä. Pienet osatavoitteet ohjaavat oppimista ja vievät varmemmin määränpäähän. (Winberg 1980, 16.) Lapset oppivat sen, mitä harjoittelevat, joten hyvä harjoittelu luo hyviä taitoja ja huono harjoittelu luo huonoja taitoja. Tästä syystä sekä opettajan että vanhempien tulee kiinnittää erityistä huomiota harjoittelun laatuun. (Suzuki 2000, 56.)

Suzuki-menetelmän soitonopiskelussa keskitytään aluksi lapsen koordinaatiokykyyn ja lihasten toimintaan, ja soittaminen vaatii lapselta paljon keskittymistä. Lapsi toimii aluksi muistinsa ja korvakuulonsa mukaan, ja tavoitteena on soittaa heti mahdollisimman musikaalisesti. Nuotinluvun harjoitteleminen tässä vaiheessa vaikeuttaisi suuresti musiikillisten taitojen oppimista, koska lapsen keskittyminen menisi nuottien lukemiseen. Nuotinluku opetetaan vasta myöhemmin, kun musiikin tulkinta ja soittotekniikka ovat kehittyneet tarpeeksi. Suzuki-menetelmällä opetettuja lapsia kritisoidaan ajoittain huonosta nuotinlukutaidosta. Nuotinlukutaidon oppiminen on hyvin yksilöllistä: toisille se on helppoa, toiset ovat taas tottuneet luottamaan enemmän pelkkään kuulokuvaan ja joutuvat harjoittelemaan nuotteja enemmän. Ulkoa soittaminen on kuitenkin Suzuki-lapsille helppoa, kun taas perinteisellä menetelmällä opetetut lapset saattavat painia jatkuvasti muistivaikeuksien kanssa. Uuden kappaleen saadessaan Suzuki-lapset keskittyvät kappaleen kuulokuvaan ja tulkintaan ja saavat näin heti ensikosketuksen kappaleen musiikkiin. Lapsi, joka on opetellut nuotteja soittoharrastuksen alusta lähtien, keskittyy usein vain pelkkiin nuotteihin ja niiden löytämiseen, jolloin kappaleen musiikillinen aines jää alkuun köyhäksi. (Winberg 1980, 39–42.)

2.4 Kuuntelun merkitys

Suzukin mielestä jokaiselle lapselle tulisi suoda mahdollisuus kuunnella musiikkia. Lapsi oppii puhumaan, kun hän saa kuulla äidinkieltään, samoin lapsen musikaalisuus kehittyy, kun hän saa kuunnella musiikkia. Kuunneltavan musiikin tulisi olla mahdollisimman korkeatasoista ja toistojen määrän merkittävä. Samaa teosta tai kappaletta tulisi kuunnella niin paljon, että lapsi tunnistaa sen. (Winberg 1980, 17.)

Monet uskovat, että musikaalisuus ja epämusikaalisuus ovat perinnöllisiä. Lapsi ei kuitenkaan synny epämusikaalisena, vaan jos lapsi kuulee epävireistä musiikkia, hänen korvansa tottuu epäpuhtaisiin ääniin. Pienellä vauvalla on ihanteellisen tarkka korva, joten hän omaksuu kuulemastaan laulusta epäpuhtaat tai puhtaat äänet, ja myöhemmin hän laulaa, kuten on tottunut kuulemaan. Tätä kuulokuvaa on vaikea muuttaa enää myöhemmin toisenlaiseksi. (Suzuki 2000, 19.)

Suzuki neuvoo vanhempia soittamaan lapselle hyvälaatuista kaunista musiikkia vanhempien mieltymysten mukaan. Musiikkia tulisi soittaa aina vauvan itkiessä. Näin lapsi oppii rauhoittumaan kuullessaan tutun musiikin. Tutkimukset ovat osoittaneet, että vastasyntyneellä vauvalla kestää viisi kuukautta sisäistää täysin uusi kappale. Jos soittamisen aloittaa vastasyntyneenä, vauva tunnistaa kappaleen täysin viiden kuukauden iässä. (Suzuki 1969, 9.)

2.5 Vanhemman rooli ja ryhmäopetus

Yleensä soittotunnit aloitetaan noin 3-vuotiaana, joten vanhemman täytyy olla mukana tunnilla. Vanhemman tulee olla perehtynyt menetelmään ja sen pääpiirteisiin sekä tavoitteisiin. Vanhemmat auttavat lapsia harjoittelussa, ja heillä onkin ratkaiseva merkitys lapsen edistymisessä. Näin opettaja ja vanhempi työskentelevät lapsen kanssa tiiviissä yhteistyössä. (Winberg 1980, 19.)

Vanhempien asenteella on myös suuri merkitys lapsen oppimiseen. Myönteinen suhtautuminen musiikkiin motivoi lasta harjoittelemaan ja herättää lapsessa kiinnostuksen musiikkia kohtaan. Kun vanhemmat arvostavat musiikkia, myös lapset oppivat arvostamaan sitä. (Winberg 1980, 27–30.)

Suzukiopetus tapahtuu pääosin ryhmäopetuksena, jolloin lapsi näkee ja kuulee myös muiden lasten soittoa ja laulua. Näin musiikin kuuleminen vahvistuu ja lapsi saa erilaisia kuulokuvia monelta eri taholta. Lapsilla on ilmiömäinen kyky havainnoida ympäristöään. Vaikka tunnilla vaikuttaisi, että lapsi ei kiinnitä muihin huomiota, hän omaksuu silti koko ajan vaikutteita muiden lasten toiminnasta. Lapset saavat myös viikoittain oman yksilöllisen soittotuntinsa. (Winberg 1980 20–21.)

3 LAULUSUZUKI

Laulusuzukilla tarkoitetaan Päivi Kukkamäen kehittämää Suzuki-opetuksen mukaista laulunopetusmenetelmää.

3.1 Laulusuzukin synty

Laulusuzukimenetelmä sai alkunsa Päivi Kukkamäen opiskellessa Suzuki-menetelmää Japanissa 1986. Tuolloin Shinichi Suzuki ja hänen vaimonsa Waltraud Suzuki pyysivät Kukkamäkeä kehittämään Suzuki-menetelmän mukaista laulunopetusta. 1980-luvulla lasten laulunopetus ei ollut yleistä ja omien kokemustensa mukaan lasten kehitysprosessia vastaavalle laulunopetukselle oli selkeästi tarvetta, joten Kukkamäki innostui ajatuksesta. 1987 Kukkamäki aloitti Vantaalla odottavien äitien laulusuzukiryhmän, ja tästä alkoi kehittämis- ja tutkimusprojekti, jota kesti vuoteen 2002 saakka. Projekti koostui kuuden vuoden opetuskokeilusta, opetusmenetelmän, oppimateriaalin, opetustapojen, opetus- ja tutkintotasojen kehittämisestä, lasten musiikillisten ja kielellisten taitojen kartoittamista vaativista testeistä ja kyselyistä sekä koko projektin ajan kestäneestä opetustoiminnasta. (Kukkamäki 2002, 1, 19.)

3.2 Laulusuzukin erityispiirteet

Laulusuzuki perustuu Suzuki-menetelmään, joten oppiminen tapahtuu kuuntelemalla, matkimalla ja toistamalla. Laulusuzukissa erityistä on se, että sen voi aloittaa jo äidin odotusaikana ja sitä voi jatkaa aikuisuuteen asti. Oppilaan ollessa noin 16–18-vuotias laulusuzuki sulautuu perinteiseen laulunopetukseen. (Kukkamäki 2002, 20). Monet jo odotusaikana ja vauvana laulusuzukin aloittaneet ovat myös jatkaneet harrastustaan pitkälle nuoruuteen ja aikuisuuteen asti. Laulamisesta voi tulla koko perheen harrastus, ja kaikki aika, jonka perhe viettää yhdessä musiikin parissa, on tärkeää lapsen tulevaisuutta ajatellen. Vanhempien esimerkki ja kannustus ovat tärkeitä musiikkiharrastuksen jatkumisen kannalta, ja aluksi laulusuzukissa pyritäänkin tukemaan äidin ja pienen lapsen välistä vuorovaikutusta. Tavoitteena on herättää lapsessa rakkaus musiikkiin laulun kautta. Laululla on myös monia muita positiivisia vaikutuksia. Lapsen itsetunto, itseluottamus ja myönteinen minäkuva kehittyvät ja lapsi oppii

pitkäjännitteisyyttä, keskittymiskykyä, lähimmäisenrakkautta ja toisten kunnioittamista. Laulusuzukiin kuuluu laulujen oppiminen, päivittäinen laulaminen, kuuntelun merkityksen vahvistaminen, vapaan lauluäänen kehittäminen ja artikulaation harjoittaminen. Lapsi kokee laulamisen kautta elämyksiä, turvallisuutta, yhteenkuuluvuutta ja läheisyyttä muiden lasten ja perheensä parissa. (Kukkamäki 2002, 22–23.)

Lapsen musiikkisuhde voi syntyä jo äidin odotusaikana. Bradfordin mukaan sikiö kuulee ensimmäiset äänet jo 12. raskausviikolla (Bradford 1998, 97). Äidillä on suuri merkitys lapsen musiikin kokemisessa, koska yleensä lapsi tutustuu musiikkiin äidin välityksellä. Laulaminen lähentää äitiä ja lasta ja luo vauvalle positiivisen kasvun ilmapiirin. Odotusajan jälkeen laulusuzuki aloitetaan vauvan ollessa noin 1,5–2 kuukauden ikäinen. Vastasyntyneitä ei tuoda laulusuzukitunneille, vaan perheet saavat rauhassa rakentaa kiintymyssuhdetta vauvaan ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä. Tänä aikana perheessä lauletaan odotusaikana opittuja Suzuki-lauluja ja luodaan pohjaa antoisalle musiikkisuhteelle. Projektin opetuskokeilussa havaittiin, että vastasyntynyt tunnistaa odotusaikana kuulemansa tutut laulut. Tutut laulut luovat turvallisuuden tunnetta ja lapsi rauhoittuu ja hiljentyä kuuntelemaan. Laulusuzukin päälauluja suositellaankin laulettavaksi päivittäin odotusaikana. (Kukkamäki 2002, 8–9, 20.)

Odottavien äitien laulutunnit ovat tuttuja myös muualla maailmalla. Esimerkiksi Ranskassa ja USA:ssa odottavat äidit ottavat laulutunteja (Marjanen 2009, 19). Laulusuzukissa käynti luo jatkuvuutta odotusajan ja vauva-arjen ajalle. Musiikki luo suhteen äidin ja vauvan välille. Odotusaikana musiikin kanssa tekemisissä olleilla äideillä ja vauvoilla on vahva vuorovaikutus, vauvat ovat positiivisia ja he ovat äidin kanssa aktiivisessa kanssakäymisessä (Marjanen 2009, 154).

3.3 Opetustasot

Laulusuzuki etenee opetustasoittain äidin odotusajasta aikuisuuteen. Opetustasoja on viisi, joista oppimateriaalin osalta kolmeen ensimmäiseen kuuluu kirja ja kahteen viimeiseen kuuluu ohjelmistoluettelo. Ensimmäinen taso käsittää melodisesti yksinkertaisia ja lyhyitä lauluja. Tämän tason laulukirja sisältää laulusuzukin päälaulut *Tuiki, tuiki tähtönen* ja Bernhard Fliessin *Nukkuos*

prinssini vain, joka tunnetaan paremmin Mozartin kehtolauluna. Nämä päälaulut ovat Waltraud Suzukin valitsemia, ja ne lauletaan joko ilman säestystä tai piano- tai kitarasäestyksellä. Toisella tasolla oppilas oppii laulamaan eri kielillä ja kaanonissa. Mukaan tulevat myös moniääniset laulut. Kolmannella tasolla tutustutaan mm. Mozartin ja Beethovenin laulutuohtantoon, ja tarkoituksena olisi, että oppilaat esiintyisivät kuusihenken kamariyhtyeen solistina. Neljännellä tasolla oppilaat tutustuvat liedeihin ja ooppera-aarioihin. Lisäksi tulevat myös eri maiden kansanlaulut ja taidelaulut, joiden avulla oppilas tutustuu eri kulttuureihin ja kieliin. Viidennellä tasolla oppilas osallistuu produktioihin ja hänellä on mahdollisuus valmistaa pieni rooli pienoisoopperassa, musikaalissa tai laulunäytelmässä. Laulusuzukikirjojen lisäksi tasoihin kuuluu myös muuta materiaalia. Ensimmäisen tason kirjan lopussa on väretykskirja, joka sisältää kuvan jokaisesta kirjan laulusta. Kuva väretytään, kun kuvaan liittyvä laulu on opittu. Lisäksi on myös CD, joka sisältää kaikki kirjan laulut. Myös muissa tasoissa laulusuzukimateriaaliin kuuluu kuunneltavaa laulumusiikkia. Ensimmäisen, toisen ja kolmannen tason kirjojen laulut on käännetty usealle kielelle. Jokaiseen tasoon kuuluu myös materiaalia opettajalle. (Kukkamäki 2002, 20, 30–33.)

3.4 Opetus

Suzukilauluopetus tapahtuu yksin tai ryhmässä. Ryhmässä on yleensä samanikäisiä lapsia, ja lisäksi on vielä perheryhmiä, jotka koostuvat perheen eri-ikäisistä lapsista. Tällaisessa ryhmässä voi olla lapsia yhdestä tai useammasta perheestä. Myös odottavat äidit saavat ryhmäopetusta. Ryhmäopetuksessa äidit saavat toisiltaan myös tärkeää vertaistukea. (Kukkamäki 2002, 8, 23.)

Perheiden tuki on tärkeää, joten yhteistyö perheiden ja opettajan välillä on tiivistä. Vanhemmat käyvät pienten lasten kanssa yhdessä tunneilla, joten myös heidät valmennetaan menetelmään. Mitä pienempi lapsi on, sitä enemmän vanhempaa tarvitaan tunnilla. Lapsen kasvaessa ja itsenäistyessä vanhempien merkitys tunnilla vähenee ja opettajan merkitys kasvaa. Myöhemmin vanhemmat eivät enää osallistu opetukseen, vaan siirtyvät tunneilla kannustavan kuuntelijan ja tarkkailijan rooliin. (Kukkamäki 2002, 1–2, 9.) Laulusuzukilasten perheitä varten on perustettu oma yhdistys, Suzuki-Families ry. Yhdistyksen ovat perustaneet

lasten vanhemmat ja sen tarkoituksena on tukea laulusuzukitoimintaa, lasten laulamista ja opettajien työtä. Yhdistys järjestää konsertteja, konserttimatkoja, laulukursseja, koulu- ja päiväkotinäytöksiä, opintomatkoja ja keskustelu- ja opetustilaisuuksia. (Suzukivoice 2013.)

Tyttöjen ja poikien erot alkavat tulla näkyviin kolmen vuoden iässä. Vauvana ja taaperona lapset laulavat samoja lauluja, mutta myöhemmin Kukkamäen mukaan tytöille ja pojille tulisi tarjota erilaista ja mieluista lauluohjelmistoa. (Kukkamäki 2002, 12.) Lapsen persoonallisuus kehittyy vahvasti, ja lapsi nauttii ihailun kohteena olemisesta 3–4-vuotiaana, joten silloin on hyvä aloittaa ensimmäiset yksinlaulutunnit. Tällöin halukkaat lapset saavat 15 minuuttia kestävän yksinlaulutunnin ryhmätunnin lisäksi. Aluksi näin pienten lasten yksinlaulutunnit herättivät laajaa kritiikkiä laulunopettajien keskuudessa. Yleisen käsityksen mukaan laulutunnit aloitetaan vasta murrosiän jälkeen ja laulujen ambitus ei saa olla laaja. Lapset kuitenkin odottavat omia tuntejaan ja nauttivat huomion keskipisteenä olosta. Yksinlaulutunnit parantavat Kukkamäen huomioiden mukaan selkeästi lasten laulamista ja laulupuhtautta. Jokainen lapsi myös kehittyy omalla tavallaan ja omassa aikataulussaan, joten yksinlaulutunneilla opettaja voi keskittyä kokonaan yhden lapsen laulamiseen ja suunnitella juuri hänelle sopivat harjoitukset. (Kukkamäki 2002, 5, 16, 23.)

Lasten laulua nauhoitetaan usein, ja näin he tottuvat kuulemaan omaa ääntään ja oppivat kuulemaan myös itse omasta laulustaan korjattavia seikkoja. Äänittäminen ja videointi myös motivoivat lapsia laulamaan. (Kukkamäki 2002, 5.) Kukkamäen käsityksen mukaan lauluharrastus tukee lapsen positiivisen minäkuvan syntyä. Lapset ovat innokkaita esiintyjiä, joten laulujen osaaminen ja esiintymiset antavat lapselle mielihyvää ja onnistumisen tunteita. (Kukkamäki 2002, 16.)

Laulusuzukiin kuuluu vahvana osana kansainvälisyys. Kukkamäki on kouluttanut opettajia 20 eri maassa erilaisissa koulutuksissa ja konferensseissa.

Laulusuzukilapset tekevät myös vuosittain konsertti- ja opintomatkoja ympäri maailmaa. (Suzukivoice 2013.) Menetelmää on kehitetty yhteistyössä muiden maiden opettajien kanssa. Opettajat ovat auttaneet mm. laulujen käännöksissä, ja amerikkalaisten opettajien toivomuksesta ensimmäiseen kirjaan lisättiin kolme

suosittua kehtolaulua. Koulutuksissa on testattu muiden opettajien kanssa mm. laulujen ja opetusmateriaalin sopivuutta ja opetustapoja. Tällä hetkellä laulusuzukimenetelmällä opetetaan viidessätoista maassa. (Kukkamäki 2002, 5.)

3.5 Tunnin kulku

Laulusuzukitunnin runko vaihtelee oppilaiden iän mukaan, joten tämä määrittää harjoitusten määrän ja laadun. Tunti alkaa tutulla musiikilla, jonka jälkeen kumarretaan. Lattialle on laitettu tarroja tai muita merkkejä, joiden päälle oppilaat menevät seisomaan. Pienet vauvat ovat vanhempansa sylissä. Merkin päällä seistään siten, että se näkyy jalkojen välistä. Näin lasten jalat ovat valmiiksi oikeassa asennossa, pienessä haara-asennossa. Pieniä lapsia kehoitetaan kumarruksella kurkkaamaan lattialla olevaa merkkiä ja näin kumartaminen sujuu kuin itsestään. Kumarrus on merkki tunnin alkamisesta ja loppumisesta, ja samalla lapsi oppii keskittymään tuntia varten. Pienelle lapselle kumarrus on myös koordinaatiota vaativa tasapainoharjoitus. Ennen kumarrusta jokainen katsoo toisiaan silmiin, mikä viestittää toisen ihmisen kunnioittamista. (Kukkamäki 2002, 35.)

Kumarruksen jälkeen kuunnellaan musiikkia, minkä jälkeen tehdään hengitys-, ryhti- ja rentoutusharjoituksia. Tunti jatkuu artikulaatioharjoituksilla, jotka auttavat tunnistamaan artikulaatioon tarvittavia lihaksia ja poistavat turhia jännityksiä. Seuraavana vuorossa ovat äänenkäyttöharjoitukset, joiden apuna voidaan käyttää mm. peilejä, huiveja tai käsinukkeja. Näiden harjoitusten jälkeen lauletaan yksin ja ryhmässä. Lauluihin voi liittyä myös muuta toimintaa: leikkiä, tanssia tai teatteria. Lorut kuuluvat myös tärkeänä osana jokaiseen tuntiin, koska niissä harjoitellaan sanarytmiä ja rytmiikkaa. Ennen loppurentoutusta vuorossa on esiintymisharjoitus, jossa jokainen saa laulaa yksin muille. Lopuksi on vielä loppurentoutus. Tunti päättyy jälleen silmiin katsomiseen ja kumarrukseen. (Kukkamäki 2002, 35–36, Kukkamäki 1986, 23.)

3.6 Suzuki ja laulusuzuki

Laulusuzuki perustuu Suzuki-menetelmään, mutta koska Suzuki-menetelmä on alun perin kehitetty instrumenttiopetukseen, näillä menetelmillä on joitakin eroja.

Ideologia, kuuntelun tärkeys ja vanhemman rooli ovat molemmissa menetelmissä tärkeässä osassa. Suurimmat erot ovat opetuksen aloituksessa. Suzuki-opetus aloitetaan yleensä kolmen vuoden iässä, mutta laulusuzukin voi aloittaa jo äidin odotusaikana. Tämä ei ole kuitenkaan pakollista, vaan laulusuzukin voi hyvin aloittaa myös myöhemmin lapsen synnyttyä. Vanhemmat ovat tärkeässä osassa lapsen soitonopetuksen aloituksessa. Soitonopetuksessa toinen vanhemmista opettelee ensin soittimen alkeita ja luo näin lapseen innostuksen soittamiseen. Laulusuzukissa taas vanhempien valmennus alkaa monilla jo odotusaikana, ja vauvat osallistuvat opetukseen aluksi sylissä kuuntelemalla ja tarkkailemalla. Tutustuminen tapahtuu kuuntelemisen ja positiivisten tunteiden kautta. Vanhemman kiinnostus, lapsen kannustaminen ja rohkaiseminen vaikuttavat kaikenlaisessa Suzuki-opetuksessa vahvasti oppimiseen. (Kukkamäki 2002, 20.)

3.7 Opettajankoulutus

Laululusuzukiopettajaksi on voinut kouluttautua vuodesta 1998 lähtien. Opettajankoulutus on jaettu opetustasojen tavoin viiteen koulutustasoon. Laulusuzukiopettajien taso halutaan pitää korkealla, joten pääsyvaatimukset ovat tarkat. Koulutukseen pääsyvaatimuksena on laulunopettajan tutkinto tai musiikin kandidaatin tutkinto, mutta myös laulunopiskelija voi päästä koulutukseen osoittaessaan kiinnostusta laulusuzukia kohtaan. Koulutukseen hakemiseen tarvitaan vapaamuotoinen hakemus ja ääninäyte nauhalta. Jokaisen koulutustason jälkeen on tutkinto, joka sisältää opetusnäytteen, soittokokeen ja suullisen tentin. Lisäksi opettajakokelas pitää oman konsertin, jossa hän esittää suorittamansa koulutustason lauluja, aarian sekä oman maansa lastenlauluja ja kansanlauluja. Pianonsoittotaito on tärkeää laulusuzukiopettajalle ja ensimmäisen tason soittokokeessa vaaditaankin kirjan laulujen säestystä ulkoa. Ulkoa opettelu on tärkeää, koska näin opettaja pystyy paremmin seuraamaan oppilaansa laulamista ja tukemaan laulua tarvittaessa soiton avulla. Muissa tasoissa soittokokeen voi soittaa nuoteista. Opetus sisältää luentoja, laulusuzukituntien observointia, opetusharjoittelua, kirjallisia tehtäviä ja osallistumista laulusuzukitoimintaan, mm. konferensseihin. (Kukkamäki 2002, 54–55, 66.)

4 OMAN LAPSEN LAULUSUZUKITUNNIT

Aloitimme esikoiseni Malvan kanssa laulusuzukitunnit syksyllä 2012.

Aloittaessamme Malva oli kahdeksan kuukauden ikäinen. Ryhmäämme kuului myös toinen äiti, jonka lapset olivat tuntien alkaessa iältään kahdeksan kuukautta ja kaksi ja puoli vuotta. Tunteja meillä oli syksyllä 2012 yhdeksän, joista osallistuimme kahdeksalle tunnille. Keväällä 2013 pidimme aikataulullisista syistä taukoa, ja ryhmämme jatkoi tunteja syksyllä 2013. Osallistuimme kaikille kahdelletoista syksyn aikana pidetyille tunnille. Yhden tunnin kesto oli noin 30 minuuttia. Syksyllä 2013 olin raskaana, joten sain samalla myös odottavan äidin laulusuzukitunteja. Opetus tapahtui Lahden ammattikorkeakoulun Musiikki- ja draamainstituutissa, ja opettajana oli laulusuzukiopettajaksi opiskeleva Elina Risku-Pellinen. Tunneilla opiskelimme laulusuzukin ensimmäistä opetustasoa.

4.1 Ensikosketus lauluszukiin

Ennen laulusuzukitunteja en ollut ollut tekemisissä Suzuki-opetuksen kanssa. Ainoa kokemukseni Suzuki-menetelmästä olivat lapsuuden pianotunnit, joilla käytimme Suzuki Piano School -nuottikirjaa, tosin soitimme perinteiseen tapaan nuoteista. Suzuki-opetus on minulle kuitenkin tuttu termi ja peruseriaatteen tuttuja, mutta en ollut aikaisemmin tutustunut opetuksen ideologiaan tai sisältöön. Kun meitä pyydettiin mukaan laulusuzukitunneille, olin heti innoissani lähdössä tutustumaan tähän minulle uuteen opetukseen. Olin kyllä kuullut laulusuzukin olemassaolosta, mutta minulla ei ollut mitään käsitystä siitä, mitä opetus sisältäisi.

4.2 Ensimmäinen opetustaso

Tunneilla kävimme läpi laulusuzukin ensimmäistä opetustasoa. Tällä opetustasolla tarkoituksena on luoda lapselle hyvä suhde musiikkiin, kiinnostus laulamiseen ja myöhemmin innostaa lasta laulamaan itse. Tunneilla korostetaan oppimiselle otollisen ympäristön luomista. Ajanjaksona ensimmäinen taso jatkuu odotusajasta leikki-ikään, noin 2–3-vuotiaaksi asti. (Kukkamäki 2002, 42.)

Odottavien äitien tunneilla lauletaan paljon laulusuzukin päälauluja, ja kaikki ensimmäisen opetustason laulut opetellaan hyvin. Vauvan kanssa laulettavia

laululeikkejä ja liikkeitä käydään läpi jokaisella tunnilla. Äitien kanssa keskustellaan Suzuki-menetelmästä, tulevasta vauvasta ja vanhemmuudesta. (Kukkamäki 2002, 42–43.)

Vauvojen ja äitien ryhmätunnilla lasta keinutellaan, pidetään sylissä ja lapsi voi maata peiton päällä. Äidin ja vauvan yhteyttä korostetaan, joten äidin ja vauvan katsekontaktiin kiinnitetään erityistä huomiota. Tunneilla käytetään käsinukkeja ja sorminukkeja, päähineitä ja muuta rekvisiittaa. Lapset voivat seurata laulun aikana aktiivisesti käsinuken liikkeitä, ja he yhdistävät näin laulun ja leikin toisiinsa. (Kukkamäki 2002, 43–44.)

Pienten lasten tunneilla käsitellään samoja asioita, mutta nyt lapset pystyvät jo ottamaan kontaktia toisiinsa ja tutkivat myös aktiivisemmin ympäristöään. Tunneilla opetellaan leikin avulla monia musiikillisia asioita, esimerkiksi intervallihyppyjä, taukoja ja dynaamisia vaihteluita. Myös duuri ja molli tulevat tutuiksi. Ensimmäisen tason laulukirjan lauluista monet ovat tuttuja lastenlauluja. Lapset laulavat kirjan kahtatoista ensimmäistä laulua, ja loput kolmesta on tarkoitettu vanhempien laulettavaksi, koska ne ovat melodialtaan ja säkeistöiltään hieman vaativampia. Lapset voivat laulaa vanhempien mukana, kun melodia on heille tuttu. Tarkoituksena on, että lapsi pitää konsertin, kun hän hallitsee kirjan kaksitoista ensimmäistä laulua ja haluaa esittää ne. (Kukkamäki 2002, 44.)

4.3 Kehitys syksyllä 2012

Ensimmäisellä tunnilla tutustuimme laulusuzukiin soittaen ja laulaen. Malva suhtautui uuteen tilanteeseen hyvin varovasti. Uusi paikka, uudet ihmiset ja aivan uudet asiat vetivät vauvan hiljaiseksi. Kaikki energia meni näiden sisäistämiseen. Malva seurasi kaikkea hyvin tarkkaan, mutta ei oikein osannut vielä osallistua, tilanne oli niin uusi. Luonteeltaan Malva on harkitseva, hän ei syöksy suin päin uuteen tilanteeseen, vaan katsoo ja tutustuu ensin. Kun tilanne on hänelle tuttu, hän kuitenkin innostuu helposti ja on täysillä mukana. Seuraavilla kerroilla Malva alkoi vähitellen tottua laulusuzukitunteihin ja tunneilla oleviin ihmisiin. Yleensä tunnin aluksi hän enemmän vain seuraili, mutta loppua kohden hän osallistui jo innokkaasti tunnin tapahtumiin nauraen, hymyillen ja ryömien.

Lempiharjoitukseksi muodostui heti toisella tunnilla jumppapallolla tehtävä harjoitus, jossa vauva makaa mahallaan jumppapallon päällä. Maahan jumppapallon eteen laitetaan peili, palloa pyöritetään ja välillä kurkataan peilistä. Samalla tehdään vokaaliliukua ylös ja alas. Tätä harjoitusta teimme joka viikko kotona jumppapallolla myös seuraavan kevään aikana, kun meillä ei ollut tunteja.

Tunneilla käytetyt leikit ja lorut jäivät minulle helposti mieleen, ja leikimme niitä useasti kotona. Aluksi lorut eivät herättäneet sen suurempaa innostusta. Kutitukset olivat tietysti hauskoja, mutta muuten Malva ei kiinnittänyt loruihin paljon huomiota. Kuitenkin muutaman leikkikerran jälkeen Malva tunnisti lorun jo heti alkumetreillä, hymyili, äänteli ja heilutti käsiään. Loruissa oleva poljento ja rytmiikka saivat lapsen innostumaan.

Loppurentoutus tapahtui yleensä viltin päällä. Tarkoituksena olisi ollut, että vauvat makaisivat selällään, mutta yleensä mahallaan makuu ja ryömiminen kiinnostivat enemmän. Huivien tai läpinäkyvän tähtiverhon heiluttelu sai vauvat kuitenkin usein pysymään paikallaan ja kirvoitti ilmoille ihastuneita huudahduksia. Pallohieronnassa taas pallot kiinnostivat enemmän kuin hieronta. Pari kertaa loppurentoutuksessa oli siveltimiä, joita käytettiin loppujen lopuksi kuitenkin enemmän pureskeluun kuin silittelyyn.

Perusrytmiä harjoiteltiin näyttämällä kuvasta jokin yksityiskohta, jonka jälkeen se taputettiin. Tunneilla taputukset eivät vielä oikein sujuneet ilman äidin apua, mutta myöhemmin Malva oppikin taputtamaan näiden harjoitusten myötä itse joulukuussa.

4.4 Kevät 2013

Keväällä meillä ei ollut laulusuzukitunteja, vaan laulaminen oli kokonaan kotiharjoittelun varassa. Lauloimme Suzuki-lauluja lähes joka päivä ja kuuntelimme levyä. Joistakin lauluista tuli selkeästi suosikkeja, joita lauloimme päivittäin. Ylivoimaiseksi suosikkilauluksi nousi reipas ”Pienet hiiret iloisesti tanssii”, joka sopi tilanteeseen kuin tilanteeseen automatkoista pukemiseen. Muita tunneilla suosikeiksi tulleita lauluja olivat ”Juoksee metsähiiroset” ja ”Pupuperhe” (Tässä isäpupu on...). Molempiin kuuluu helppo ja hauska leikki, jota voi leikkiä

milloin tahansa. Opittuaan kunnolla kävelemään huhtikuussa 2013 Malva alkoi tanssia näiden laulujen tahtiin. Jumppapalloharjoitus oli myös keväällä kovassa käytössä.

4.5 Kehitys syksyllä 2013

Syksyllä 2013 Malva oli tuntien alkaessa puolitoistavuotias. Keväällä ja kesällä meillä ei ollut tunteja, joten edellisestä laulusuzukitunnista oli aikaa jo kahdeksan kuukautta. Ensimmäisellä tunnilla Malva oli selkeästi varautunut, seuraili tapahtumia ja otti osaa leikkiin, mutta ei ollut oma iloinen itsensä. Seuraavilla tunneilla jännitys helpotti ja hän osallistui innokkaasti tunnin tapahtumiin ja tutustui myös aktiivisesti ympäristöön.

Malva on hyvin liikkuvainen lapsi eikä malta pysyä päivän aikana montaa hetkeä paikoillaan. Musiikki on selkeästi jo osa lapsen maailmaa, ja yleensä hän ryhtyy tanssimaan musiikkia kuullessaan. Tanssittavaksi musiikiksi kelpaa mikä vain, klassinen musiikki, lastenlaulut, television mainokset ja radiohitit. Hän osaa myös tulkita musiikkia tanssin ja liikkeen avulla. Reipas ja rytmikäs musiikki saa aikaan hyppimistä, käsien heiluttelua ja rytmikästä liikettä. Rauhallinen musiikki taas saa hänet tunnelmoimaan, keinumaa ja tekemään käsillä rauhallisia pyöriä liikkeitä, joissa pää seuraa mukana. Välillä hän laittaa silmät kiinni ja antautuu hetkeksi musiikin vietäväksi.

Tähän mennessä Malva ei ollut oppinut vielä puhumaan, vaan hänen sanavarastoonsa kuului noin kymmenkunta sanaa. Muuta puhetta ja omaa höpötystä tuli kuitenkin koko ajan. Ehkä juuri puheen kehityksestä johtuen Malva ilmaisi itseään hyvin vahvasti ja vaikuttavasti erilaisin ilmein ja elein.

Marraskuussa huomasin, että hän erotti selkeästi laulun karakterin. Laulaessani kotona mollivoittoista ”Kettu itki poikiansa”-laulua Malva meni surulliseksi. Kasvot menivät surullisiksi, alahuuli kiertyi rullalle, silmien väliin syntyi ryppy ja hän alkoi vikistä m-äännettä liukuen ylhäältä alaspäin. Kiinnitin itse huomiota siihen, että laulaisin laulun mahdollisimman neutraalisti, en siis ilmehtinyt ja osoittanut selkeästi surullisuutta, vaan annoin laulun itsessään luoda tunnelmaa.

Aluksi laulusuzukitunneilla käytimme kumarrusmerkkeinä pieniä muovisia tähtiä. Tähdet kiinnostivat alkuun enemmän kuin kumartaminen, ja ne poimittiin tunnin aikana useamman kerran lattialta ja järjesteltiin uusiin paikkoihin pikkuoppilaiden toimesta. Kerran Malva oli mukana laulutunnilla samassa luokassa, jossa pidämme laulusuzukitunteja, ja äänenavausta tehdessäni Malva löysi pöydältä laulusuzukissa käytetyt tähdet. Hän otti yhden tähden, laittoi sen maahan ja kävi sen päälle seisomaan. Vaikka välillä tuntuu, että tunneilla lapset eivät keskity kuuntelemaan eikä tunneilla ole havaittavissa kovinkaan paljoa kehitystä, niin lapset oppivat silti koko ajan. Myöhemmin käytimme kumarrusmerkkeinä erivärisiä pyöreitä tabletteja, joiden keskelle oli liimattu tarra. Tunnin aikana mentiin useamman kerran seisomaan tableteille, ja Malva meni joka kerta samanvärisen tabletin päälle. Hän selkeästi muisti, mille tabletille hän oli mennyt tunnin alussa kumartamaan, ja hakeutui koko tunnin ajan juuri sille omalle paikalleen. Tablettien päällä olevat tarrat kiinnostivat välillä paljon enemmän kuin tunnin ohjelma. Tarrat lähtivät helposti irti, ja niitä tuotiin äidille näyttille ja liimailtiin lattialle.

Laulusuzukitunneilla käytimme useasti isoja jumppapalloja. Pallot herättivät joka kerta ihastusta ja innostusta. Pallon päällä tehtiin erilaisia harjoituksia. Yhtenä harjoituksena oli vokaaliliukuharjoitus, jossa lapsi makaa mahallaan pallon päällä, vanhempi rullaa palloa edestakaisin ja samalla tehdään ylhäältä alas vokaaliliukua. Pallon päällä voidaan myös istua lapset äitien sylissä. Tällöin pallolla tehdään ympyrää tai sillä pompotellaan staccatojen tahtiin. Meillä on myös kotona jumppapallo, jota käytämme viikottain. Erään laulusuzukitunnin jälkeen Malva halusi ottaa pallon esille. Hän toi pallon luokseni, pyöritteli sitä maassa ja teki liukuvaa uu-äännettä. Selkeästi laulusuzukitunnin opit olivat jääneet mieleen.

Malva ei jaksanut keskittyä yhteen asiaan kovinkaan pitkää aikaa. Jos leikki oli tuttu tai sitä oli tehty jo useammilla kerroilla, hän ei jaksanut keskittyä seuraamaan, vaan keksi heti jotain muuta tekemistä. Tunti pidettiin joka kerta samassa luokassa, joten ympäristö oli tuttu. Tunnit olivat kerran viikossa, ja joka kerta luokasta löytyi jotain mielenkiintoista, joka vei huomion muualle. Erityisesti luokan kaapit ja laatikot ja niiden avaimet kiinnostivat, avainta oli mielenkiintoista yrittää saada takaisin avaimenreikään. Tässä puuhassa Malva

osoitti ihailtavaa keskittymiskykyä. Luokassa oli myös flyygeli. Arvelin ensin, että se saattaisi kiinnostaa ja Malva olisi sen ääressä koko ajan soittamassa. Hän kävi välillä soittelemassa muutaman sävelen, mutta se ei herättänyt mitään sen suurempia intohimoja. Hän on kuitenkin kotona tottunut soittamaan klavinovalla, joten ehkä flyygeli ei sittenkään ollut niin kiinnostava soitin. Malva on selkeästi innostunut lapsi, kertaakaan hän ei ole hermostunut tunnilla. Tosin muutaman kerran meille tuli erimielisyyksiä tunnin ohjelmasta, kun muut asiat kuin musiikki kiinnostavat lasta äidin mielestä liikaa.

Soittaminen on yleensä yksi tunnin kohokohdista. Marakassit, rumpu ja rytmikapulat ovat lähes joka tunnilla käytössä. Välillä Malva omii kaikki soittimet itselleen, toisille jakaminen ja oman vuoron odottaminen eivät vielä tuossa iässä onnistu. Onneksi soittimia kierrättämällä jokainen on saanut soittaa haluamaansa soitinta.

Syksyllä Malvan intohimona on ollut tavaroiden järjestely ja keräily. Myös laulusuzukissa suurinta innokkuutta on välillä herättänyt leikeissä tarvittavien tavaroiden keräily ja paikalleen vienti. Tavarat kerätään laulun säestyksellä, ja olemme käyttäneet tätä samaa ideaa myös kotona tavaroiden keräilyssä, vaipanvaihdossa ja pukemisessa.

Laulusuzukitunneilla tehdään kieliharjoituksia. Aluksi Malva vain seurasi sivusta, kun muut tekivät kieliharjoituksia peilin edessä. Päritykset ja monet kielellä tehtävät liikkeet ovat kyllä hallussa, mutta tunti-ilanteessa hän jäi ihmettelemään muiden tekemistä. Olemme tehneet kieliharjoituksia melkein joka päivä, joten marraskuussa tunnilla kaikki harjoitukset sujuivat loistavasti.

Syksyn parasta antia on ollut huivitanssi, jossa huivin kanssa tanssitaan musiikin tahdissa. Malva on joka kerta siitä aivan innoissaan. Välillä huivia heilutellaan ylhäällä ja välillä alhaalla. Malva osaa seurata todella hienosti ohjeita ja tekee perässä kaiken. Huivin kanssa on leikitty myös kurkistusleikkiä, jolloin huivin takaa kurkistellaan musiikin tahdissa. Kurkistelu ei tapahdu aina ihan oikeassa kohdassa, mutta idea on kyllä mennyt perille ja hauskaa on!

Yhtenä hengitysharjoituksena oli hyrrien puhaltaminen. Hyrrät liikkuvat herkästi, joten pienikin väre sai ne helposti pyörimään. Malva innostui hurjasti hyrristä ja harjoitteli innokkaasti puhaltelua, ja syksyn aikana hän oppi puhaltamaan.

Tunneilla käytettiin paljon rekvisiittaa: leluja, pehmoeläimiä, vanupalloja, huiveja yms. Kaikki nämä kiinnostivat Malvaa todella paljon, ja usein hän yritti omia soittimien tavoin kaikki itselleen. Tavarat saivat kyllä Malvan keskittymään selkeästi paremmin tunnin tapahtumiin. Kuuntelukin sujui paremmin, kun kädessä sai pitää pehmoeläintä.

4.6 Musiikkileikkikoulu ja laulusuzuki

Aloitimme samaan aikaan laulusuzukin kanssa myös musiikkileikkikoulun Lahden konservatoriossa syksyllä 2012. Mielestäni nämä harrastukset eivät sulkeneet toisiaan pois, vaikka molemmissa on hyvin paljon samoja piirteitä. Välillä kohdalle on sattunut myös samoja loruja ja leikkejä. Mielestäni molemmat harrastukset ovat tukeneet toisiaan, elävöittäneet musiikkielämäämme ja tuoneet päiviimme kaivattua ohjelmaa. Muskarissa ja laulusuzukissa tehdään monia samoja asioita, esimerkiksi molemmissa on tunnin aluksi alkulaulu ja lopuksi tehdään loppurentoutus. Kun vauvojen ja taaperoiden muskarissa keskitytään lähinnä laulamiseen ja leikkimiseen, niin laulusuzukissa on jokaisella tunnilla selkeästi mukana jokin laulutekninen asia, ääniharjoitus tai hengitysharjoitus. Muihin musiikin piirteisiin tutustuttiin molemmilla tunneilla, mm. taukoja harjoiteltiin molemmissa erilaisen taukotanssin avulla. Mielestäni on ollut mielenkiintoista seurata, miten eri tavalla asioita voi opettaa.

4.7 Kehityksestä yleisesti

Kaksi kertaa viikossa musiikillista ohjattua toimintaa on näkynyt selkeästi Malvan kehityksessä syksyn 2013 aikana. Parin kuukauden aikana hänen motorinen taitavuutensa on parantunut todella paljon ja olemiseen ja liikkumiseen on tullut varmuutta. Hän on myös tottunut tunneilla kävijä ja tietää, mitä tunnilla milloinkin tapahtuu. Tunneille tultaessa hän jo tietää, mistä on kysymys. Laulusuzukitunneilla hän hakeutuu tablettien luokse jo ennen aloitusta, ja muskarissa hän menee suoraan istumaan tuolille ja odottaa tunnin alkua. Hän osaa

kuunnella ohjeita ja katsoa opettajan mallista, mitä missäkin leikissä tehdään. Minun ei useinkaan tarvitse leikittää tai ohjata häntä tunneilla, vaan hän menee ja tekee itse mallin mukaan. Löytäessään nuotteja Malva selailee niitä ja ryhtyy usein laulamaan niistä omia laulujaan. Nuotit tuodaan usein myös äidille laulettavaksi, ja äidin laulaessa Malva laulaa mukana omilla sanoillaan ja sävelellään. Päivittäin Malva kiipeää klavinovan ääreen ja ryhtyy soittamaan ja laulamaan nuoteista omia lauluja. Malva myös tunnistaa soittimia: nähdessään kuvia soittimista, hän innostuu ja ryhtyy tohkeissaan selittämään, minkälainen ääni niistä kuuluu. Rumpu on yleensä ollut suosikki, sitä kutsutaan nimellä ”pumpum”. Laulaminen on hyvin vahvasti jo osa hänen arkeaan. Esimerkiksi bussissa matkustaessaan hän hyräilee moottorin käyntiääntä ja muuttaa sävelkorkeutta moottorin mukana. Aina ei olla samassa sävelessä moottorin kanssa, mutta välillä hän löytää oikean nuotin. Meillä kotona musiikki on jokapäiväinen asia. Itse laulan joka päivä ja hyräilen usein kotitöitä tehdessä. Myös Malvan iltarutiineihin kuuluu iltalaulu.

5 HAASTATTELUT

Opinnäytetyötä varten haastattelin yhtä laulusuzukiopettajaa sekä kahta laulusuzukitunneilla käynyttä äitiä.

5.1 Laulusuzukiopettaja

Laulusuzukiopettaja on kouluttautunut laaja-alaiseksi laulunopettajaksi. Koulutukseltaan hän on mm. kirkkomuusikko, musiikkipedagogi ja musiikkioppilaitoksen laulunopettaja, ja hän on tehnyt myös lauludiplomin. Hän on suorittanut laulusuzukiopettajan tutkinnot 1–5, ja hän opettaa laulusuzukimenetelmän mukaisesti laulua lapsille ja nuorille sekä opettaa klassista laulua aikuisille.

Laulusuzukiopettaja on opettanut laulua vuodesta 1989 ja esiintynyt aktiivisesti opettamisen ohella. Hän tutustui laulusuzukiin ensimmäistä kertaa vuonna 2002 ja kiinnostui heti aiheesta, koska pienten lasten äitinä laulusuzuki tuntui tuolloin ajankohtaiselta. Omien lasten myötä elämä muuttui ja laulaminen sai uusia ulottuvuuksia, ja laulusuzuki oli monipuolisuudessaan kiinnostava tutustumiskohde.

Kymmenen vuoden laulusuzukiopettajuus on jättänyt jälkensä. Opettaja kokee, että hänen kärsivällisyytensä on kasvanut, rohkeus laulajana on lisääntynyt ja oman osaamisen rajat ovat tulleet selvemmiksi. Myös sanonnat ”harjoittelemalla oppii”, ”vähemmän on enemmän ” ja ”kiiruhda hitaasti” ovat tulleet todeksi työn parissa. Opetuksen alkuvaiheessa hänellä oli hieman epäilyksiä opettamisen suhteen, koska oppilaita ei ollut vielä monta ja hän oli sitoutunut myös muihin opetustöihin.

Johtuen hyvästä pohjakoulutuksesta ja pitkästä opettajakokemuksesta hän pystyi opiskelemaan varsin nopeasti laulusuzukiopettajan eri koulutustasot. Myös se, että on omia lapsia, on auttanut opiskeluissa. Viiden tason opiskeluun hän käytti kuusi vuotta. Etukäteen ajateltuna opiskeluaika tuntuu pitkältä, mutta loppujen lopuksi se on sopiva aika, koska myös opettajan on kasvettava opiskelun edetessä. Hän sai samalla lisää oppilaita ja tilaisuuden tehdä koko ajan laulusuzukiopettajan työtä ja näin oppia käytännössä, miten opiskeltavat asiat toimivat. Opiskelu vie aikaa,

koska edetäkseen seuraavalle tasolle täytyy myös oppilaat viedä eteenpäin. Esimerkiksi, jos opiskelee tasoa kolme, ainakin osan oppilaista täytyy olla tasolla kaksi. Laulusuzukiopettajan työn voi oppia vain käytännössä, ja oman haasteensa opiskeluun tuo kansainvälisyys. Tutkinnot tehdään Euroopan Suzukiyhdistyksen mukaisin kriteerein.

Suzuki-opetuksessa tärkeintä on ajatus, että jokainen lapsi on lahjakas ja jokainen oppii laulamaan ja soittamaan oman kehitystemponsa mukaisesti. Kaikille lapsille on annettava mahdollisuus musiikkiin; siksi Suzuki-menetelmän mukaiseen opetukseen haluavia lapsia ei testata musikaalisuustestein. Tässä Suzuki-opetus eroaa niin sanotusta tavallisesta soitonopetuksesta. Myös vanhemmista ainakin toinen on aina mukana tunnilla. Pienestä saakka esiintyminen oman perheen, kavereiden, heidän vanhempiensa ja opettajan läsnä ollessa antaa lapsille pääomaksi esiintymistaidon. Perinteisessä soitonopetusmenetelmässä opetus perustuu nuotinluvulle, mutta Suzuki-opetuksessa pienenä aloittavat lapset opettelevat aluksi musiikkia vain kuuntelemalla, matkimalla ja toistamalla. Samalla tavalla lapset oppivat puhumaan omaa äidinkieltään, ensiksi korvan kautta, vasta sitten kirjainten avulla. Koska lapset ovat aloittaessaan kovin pieniä, harva heistä osaa lukea. Nuottien opiskelu aloitetaan soitto- tai laulutuntien yhteydessä, kun lapsi on kouluikäinen.

Laulusuzuki eroaa selkeästi musiikkileikkikoulusta. Laulusuzukiopettaja on pohjakoulutukseltaan laulunopettaja tai hänellä on solistiseen lauluun tarvittavat kyvyt ja taidot. Laulusuzukimenetelmä on kansainvälinen, mikä näkyy mm. lauluohjelmistossa. Laulusuzuki on laulun instrumenttiopetusta ja lasta opetetaan henkilökohtaisesti. Ryhmätunneillakin lapsia on niin vähän, että yksilöopetus on mahdollista. Lisäksi tunnit räätälöidään kunkin lapsen tarpeiden mukaisesti. Laulusuzukissa voi olla mukana sikiöajasta aikuisuuteen, ja siinä on perusohjelmisto, jonka mukaan opetus etenee.

Vanhempien rooli laulusuzukissa on erittäin tärkeä. Suzuki-opetuksessa lapsi, vanhempi ja opettaja muodostavat kolmion, joka toimii laulun oppimisen kehikkona. Riippuen lapsen iästä vanhempien toiminta tunneilla ja kotona vaihtelee. Vanhemmat ovat joka tapauksessa läsnä ja toimivat kannustavana tukijoukkona lapsen harrastaessa. Yleensä vanhempien läsnäolo on positiivista.

Lapsesta on ihanaa, kun vanhemmat tai vanhempi on mukana, koska kannustava asenne ja läsnäolo auttavat oppimista. Haasteita voi luoda tilanne, jossa vanhempi ei muista olla vanhemman roolissa, vaan ryhtyy opettajaksi. Tämä aiheuttaa ristiriitatilanteen nimenomaan lapselle.

Odottavien äitien laulusuzukiopetus on ollut opettajan mielestä ihana tilaisuus tutustua rauhassa uuteen perheeseen ja saada rohkaista vanhemmuuteen sekä laulamiseen. Pienten, alle 1-vuotiaiden, tunnit ovat usein kuin pieniä ihmeitä. Hän jaksaa aina hämmästyä ja iloita siitä, mitä kaikkea vauvat osaavat, oppivat ja muistavat.

Laulusuzukiopettajan mielestä antoisinta laulusuzukissa on monipuolisuus. Laulusuzukin parissa on saanut tutustua lauluihin, joita ei olisi voinut kuulla missään muualla. Oppilaiden ikä tekee opettamisesta mielenkiintoista, koska ikäjakauma on vauvoista nuoriin aikuisiin. Tärkeää laulusuzukissa on myös sosiaalisuus: saa olla tekemisissä erilaisten perheiden kanssa. Laulusuzukimaita on yli 20, joten kansainvälisyys on vahvasti osa laulusuzukia. Myös näyttämöproduktiot ja konsertti- ja muu esiintymistoiminta on vilkasta. Laulusuzukin parissa on mahdollisuus ideoida ja toteuttaa erilaisia hankkeita.

Laulusuzukimateriaalin lisäksi opettaja käyttää tunneilla mm. DVD-taltiointeja. Opettaja säestää pianolla lauluja ja käyttää myös säännöllisesti pianistia. Lauluja opiskellaan liikkeiden ja erilaisten rytmisoittimien avulla. Tunneilla käytössä on lauluihin kehitetty opetusmateriaali, mm. roolivaatteet. Vanhemmat oppilaat opiskelevat mm. jumppapalloja apuna käyttäen. Käytössä ovat myös kuvionuotit, rytmikapulat, laulukortit jne. Lauluszukiin kuuluu paljon materiaalia, joka on kehitetty nimenomaan sitä varten.

Laulusuzukiopettajan mukaan jokainen opettaja tuo mukanaan omaa osaamistaan ja painottaa opetustaan omien vahvuuksiensa mukaisesti. Näin ollen laulusuzuki ilmenee hiukan erilaisena riippuen opettajasta. Tiivis suzukiyhteisö takaa sen, että ideat lähtevät kehittymään suotuisassa ilmapiirissä ja vievät laulusuzukia positiivisesti eteenpäin.

5.2 Suzukiäiti I

Suzukiäiti on käynyt lapsiensa kanssa alusta asti samassa laulusuzukiryhmässä Lahden ammattikorkeakoululla meidän kanssamme. Hän on kolmen pojan äiti, ja lapsista kaksi nuorinta, vuonna 2010 ja 2012 syntyneet pojat, ovat käyneet laulusuzukissa. Koulutukseltaan hän on musiikin maisteri, ja ammatiltaan hän on kanttori. Tässä perheessä musiikki soi melkein aina, ja perheen äiti laulaa päivittäin paljon arkisissa tilanteissa. Hän laulaa lapset uneen ja tyynnyttää uhmakkaan lapsen laululla. He myös laulavat paljon yhdessä.

Ennen laulusuzukitunneille menoa Suzuki-opetus oli suzukiäidille perusperiaatteissaan tuttua, mutta hän ei ollut aikaisemmin käynyt Suzuki-menetelmän mukaisilla soitonopetustunneilla. Suzukiäidin lapset ovat oppineet tunneilla useasti laulettuja lauluja ja laulavat niitä kotona. Lapset kehittyvät kuitenkin omalla painollaan perheen ja ympäristön parissa. Vanhemman rooli laulusuzukissa on hänen mielestään tärkeä, on ollut antoisaa rallatella ja laulaa lasten kanssa sekä laulusuzukilauluja että muitakin lauluja. Tunneilla olo on ollut rentoa ja luontevaa.

Suzukiäiti on nauttinut siitä, että joku toinen vetää ja organisoi lauluhetken ja tunnin sisällöstä ei tarvitse itse olla vastuussa. Välillä tunneille tulo on ollut työlästä pitkän matkan vuoksi, mutta yhteiset lauluhetket ovat olleet mukavia. Antoisinta tunneilla onkin ollut juuri yhdessä tekeminen ja kokeminen ja lasten kanssa laulaminen.

Ryhmässämme oli eri ikäisiä lapsia, ja tämä oli suzukiäidin mielestä välillä haastavaa. Välillä tunneilla leikit ja laulut ovat olleet juuri sopivia vanhemmalle lapselle, mutta samalla nuorempi ei ole päässyt kokonaan mukaan tekemiseen. Eri ikäisille lapsille on varmasti haastavaa keksiä yhteistä tekemistä.

5.3 Suzukiäiti II

Suzukiäidillä on kaksi lasta, joista toinen on aloittanut laulusuzukin 7-viikkoisena ja toinen kolmivuotiaana. Vanhempi lapsi on nyt 12-vuotias, joten kokemusta laulusuzukista on jo kymmenen vuoden ajalta. Äiti itse on opiskellut laulua monta vuotta. Molemmat lapset soittavat jotain soitinta, toinen viulua ja toinen kannelta.

Perheessä musisoidaan runsaasti päivittäin. Laulusuzuki ei ollut hänelle entuudestaan tuttu ennen tunteja, mutta he ja muut vanhemmat saivat osallistua laulusuzukin infotilaisuuteen ennen tuntien alkua.

Lapset ovat pitäneet tunneilla olemisesta. Tosin nyt, kun lapset ovat isompia ja muitakin menoja on enemmän, tunneille lähteminen on välillä hankalaa, mutta itse tunnit ja laulupäivät ovat mukavia. Suzukiäidin mukaan molemmat lapset ovat rohkeita laulajia ja tottuneita esiintyjiä. Kehitystä on tapahtunut mm. laulun puhtaudessa, laulutekniikassa ja ylä-äänien laulamissa.

Suzukiäidin mukaan vanhempien innostus ja tunneille vieminen on tärkeää. Vanhempien tulisi myös kannustaa ja tarvittaessa vähän painostaa lapsia jatkamaan harrastusta, koska iän myötä ja oman tahdon ja mielipiteiden kehittyessä lapset haluavat välillä lopettaa kaikki harrastukset. Pienillä lapsilla laulujen laulattaminen ja kuunteluttaminen ovat tärkeitä, ja isommat voivat jo ottaa itse vastuuta omien laululäksyjen harjoittelemisesta.

Suzukiäiti kokee olevansa kiireinen ja lähinnä vain vie lapset laulusuzukitunneille. Laululäksyjen harjoittelu unohtuu helposti, joten äitiä tarvitaan muistuttelemaan asiasta. Usein käy niin, että soittoläksyihin keskitytään enemmän kuin laululäksyihin. Välillä äidin oma lauluharjoittelu kotona innostaa myös lapsia laulamaan, ja lapset ovatkin joskus halunneet laulaa suzukiäidin laulamia lauluja. Suzukiäiti on tietoisesti yrittänyt olla puuttumatta lastensa laulutekniikkaan, vaan hän on yrittänyt antaa laulunopettajalle vapaat kädet opettamiseen. Laulusuzukin puitteissa järjestetään paljon tapahtumia, kuten konsertteja, ja he ovat olleet säännöllisesti joka vuosi mukana erilaisissa konserteissa ja oopperaproduktioissa.

Antoisinta on ollut lasten rakkaus lauluun ja musiikkiin ja itsensä ilmaiseminen. On ollut myös ilo seurata, miten lapset ovat erilaisia ja miten laulukaverit hitsautuvat vuosien aikana yhteen isoksi laulu- ja kaveriporukaksi.

Suzukilaulutunnit tuntuvat kalliilta, mutta on ymmärrettävää, että yksityisessä musiikkikoulussa tunneilla on hintaa. Eri opettajilla on selkeästi erilainen tyyli opettaa, ja opetuksessaan he painottavat eri asioita. Suzukiäiti kaipaasi kuitenkin selkeästi vankempaa lauluteknistä opetusta lapsille. Harjoituksia tehdään jo

vauvojen ja pienten lasten kanssa, mutta laulaminen on usein liian ”höttöistä”. Laulusuzukiin liittyviä tapahtumia on vuoden aikana runsaasti, ja tämä voi aiheuttaa perheissä hankaluuksia ja stressiä. Myös monet perheet ovat eriarvoisessa asemassa, koska lapset eivät välttämättä pääse kesäleireille kalliiden leirimaksujen vuoksi. Tuntuu, että jos lapsi ei ole mukana kaikissa tapahtumissa, eriarvoisuus näkyy esimerkiksi produktioiden roolijaossa.

Laulusuzukia jatketaan, kunnes lapset ovat saaavuttaneet viimeisen eli 5. tason. Välillä tunneille meno aiheuttaa hampaiden kiristelyä, mutta lapset nauttivat tunteista, laulamisesta ja kavereiden tapaamisesta mutinasta huolimatta.

5.4 Yhteenveto

Kysymyksiä laatiessani halusin kysymysten käsittelevän monipuolisesti laulusuzukia ja laulusuzukitunneilla käymistä. Keskityin kysymyksissä haastateltavien mielipiteisiin ja kokemuksiin. Oli mielenkiintoista lukea vastauksia ja huomasin niissä monia yhtäläisyyksiä omien ajatusteni kanssa.

Kaikki olivat vastauksissaan yhtä mieltä siitä, että laulusuzuki koetaan innostavana ja hyödyllisenä harrastuksena. Oli hienoa lukea, että laulusuzuki yhdistää lapsia ja vanhempia. Koska laulusuzukissa vanhemmalla on heti alussa osallistuva rooli, laulusuzukista tulee helposti koko perheen yhteinen harrastus, joka tukee koko perheen hyvinvointia. Laulusuzukissa sekä lapsia, vanhempia että opettajia motivoi lasten ilo ja rakkaus musiikkiin ja lauluun. Laulusuzukiopettaja nostaa esiin myös laulusuzukin sosiaalisen puolen. Opettaja tapaa viikoittain eri ikäisiä lapsia ja tutustuu erilaisiin perheisiin. Myös kansainvälisyys tuo uusia tuttavuuksia.

Varsinkin kotona vanhempien rooli on suuri. Suzukiäiti II mainitsee oman lauluharjoittelunsa innostavan lapsia laulamaan. Kun musiikki on arjessa koko ajan läsnä, kotiharjoittelukin onnistuu vaivattomammin. Suzukiäiti II toteaa myös, että välillä on vaikea olla puuttumatta lasten laulutekniikkaan. Kun opiskelee itse laulua, välillä tekee varmasti mieli antaa muutamia neuvoja. Vanhemmilta vaaditaankin luottoa opettajaa ja hänen opetustaan kohtaan. Myös laulusuzukiopettaja toteaa, että lapsi voi joutua ristiriitaiseen tilanteeseen, jos

vanhempi ottaa opettajan roolin. Suzukiäiti II nosti esiin myös lasten kasvaessa tulevat motivaatio-ongelmat. Oman tahdon ja mielipiteiden kehittyessä tunneille lähtö ei olekaan aina itsestäänselvyys. Vanhemmilta vaaditaankin kärsivällisyyttä ja pitkäjänteisyyttä kannustaa lasta jatkamaan harrastusta. Myös opettajalta vaaditaan koko ajan innostusta ja työtä, jotta tunneilla käynti pysyy mielekkäänä.

Suzukiäiti I mainitsee eri ikäisten opetuksen olevan haastavaa. Koin itsekin välillä tunneilla, että kaikki leikit eivät aivan avautuneet pienimmille lapsille. Tosin harvoin pienet olivat mukana leikeissä heti ensimmäisellä leikkikerralla, vaan he tarvitsivat aikaa tottumiseen ja tutustumiseen. Muutaman kerran jälkeen leikki oli jo paljon tutumpi ja oli helpompi liittyä mukaan.

Laulusuzukiopettaja korostaa vastauksessaan, että laulusuzuki on laulun instrumenttiopetusta. Laulusuzuki eroaa vahvasti musiikkileikkikoulusta, jossa itse laulutekniikkaan ei kiinnitetä huomiota. Laulusuzuki onkin rinnastettavissa mihin tahansa instrumentin opetukseen, samalla tavoin kun pienet viulistit harjoittelevat jousenkäyttöä ja sormien asentoa, pienet laulusuzukilapset laulavat lauluja ja tekevät hengitysharjoituksia.

Suzukiäiti II koki, että lasten laulamiseen pitäisi kiinnittää erityistä huomiota. Opettajan äänenkäyttö vaikuttaa vahvasti lapsen omaan äänenkäyttöön. Varmasti juuri tästä syystä opettajankoulutuksella on tarkat kriteerit.

Laulusuzukiin liittyy paljon tapahtumia ja konsertteja, ja olen Suzukiäiti II:n tavoin miettinyt niiden vaikutusta perheen arkeen. Toisaalta on hyvä, että lapset saavat laulaa ja esiintyä paljon, jolloin sitoutuminen harrastukseen ja yhteisöllisyys kasvavat. Toisaalta taas kaikki tapahtumat voivat tuntua joissakin perheissä raskailta ja stressaavilta. Kukin perhe osallistuu muuhun toimintaan tietenkin omien aikataulujensa puitteissa. Täytyy kuitenkin ihaila laulusuzukiopettajien innostusta ja jaksamista järjestää näitä tapahtumia ja konsertteja.

Haastattelun vastauksia lukiessani mietin varsinkin ykköstason lauluja. Laulusuzukissa on tietty lauluohjelmisto, jonka ympärille tunnit suunnitellaan. Samoja lauluja lauletaan pitkään, koska yhden tason suorittamiseen voi mennä useampi vuosi. Varsinkin alussa samoja lauluja lauletaan odotusaikana, kotona

vauvan kanssa ja vauvan kanssa laulusuzukissa. Tutun laulun kuullessaan lapset ovat innoissaan tunnistaessaan melodian eivätkä koe toistoa tylsänä (Paasolainen 2009, 10). Tarkoituksena tietysti on, että laulut ovat tuttuja ja niitä on helppo laulaa, mutta kyllästyttääkö vanhempia näiden samojen laulujen laulaminen vuodesta toiseen? Tunneilla opetetaan lapsia, mutta tiiviin yhteistyön vuoksi myös aikuinen oppii paljon. Varmasti lasten ilo motivoi myös aikuisia laulamaan.

Musiikki on vahvasti esillä haastateltavien perheiden arjessa. Molemmat haastatteleman suzukiäidit ovat myös laulunopiskelijoita, joten heillä on paljon kokemusta laulutunneista ja musiikkikasvatuksesta. Jos olisin tehnyt laajemman haastattelun, olisin haastatellut myös sellaisia laulusuzukissa käyneitä vanhempia, joilla itsellään ei ole vahvaa musiikkitaustaa. Olisi ollut mielenkiintoista vertailla, kokevatko he eri tavalla tunneilla olemisen ja lasten laulun opetuksen.

Laajemmassa haastattelussa olisin voinut myös keskittyä erilaisiin ääniharjoituksiin. Miten lapset oppivat ääniharjoituksia, tehdäänkö ääniharjoituksia säännöllisesti kotona, vai keskitytäänkö tuntien ulkopuolella pelkästään lauluihin, mikä harjoitus tuntuu helpolta, mikä vaikealta, tuntuuko ääniharjoitusten laulaminen lapsista ja vanhemmista mielekkäältä? Tässä haastattelussa olisin voinut lisäksi kysyä äideiltä, mitä he toivovat lastensa oppivan laulusuzukissa.

6 POHDINTA

Suzuki-menetelmää kritisoidaan useimmiten liian varhaisesta soitonopetuksen aloittamisesta. Toisaalta kuitenkin monien muidenkin taitojen oppiminen alkaa jo heti syntymän jälkeen. (Winberg 1980, 15.) Mm. pöytätavat, siisteyskasvatus, pottailu ja käytöstavat opetetaan pienelle lapselle jo heti tilaisuuden tullen. Jos musiikki on päivittäinen itsestään selvä osa elämää, myös musiikkikasvatus tulee luonnostaan. Jos musiikki ei ole niin luonnollinen asia, varhainen musiikkikoulutus voi varmasti tuntua liian vaativalta. Soittotunnit aloitetaan yleensä koulun kanssa samaan aikaan, ja laulutunnit aloitetaan vasta murrosiän jälkeen. Tähän perinteiseen kaavaan verrattuna Suzuki-menetelmän mukainen soiton- ja laulunopetus voi monista tuntua todella varhaiselta. Dahlström kritisoikin lapsuuden lyhenemistä ja lasten harrastamista. Nykyään vauvoille ja pienille lapsille on tarjolla paljon erilaisia harrastuksia ja vanhemmat vievät lapsensa harrastuksiin omien mieltymystensä mukaan kysymättä tai miettimättä lapsen omaa mielipidettä. Huolenaiheena on elämän liika aikatauluttaminen ja nopean kehityksen ihannointi. (Dahlström 2008, 14–15.) Kehityksen ihannointi näkyy lapsiperheiden elämässä vahvasti. Olen itsekin osallistunut keskusteluihin, joissa äidit juttelevat lastensa kehityksestä. Keskusteluissa ei yleensä tarkoiteta pahaa, mutta silti vertailua ja kilpailua syntyy väistämättä.

Mielestäni harrastukset rikastuttavat koko perheen elämää, olivat ne sitten laulusuzukia, muskaria tai vauvauintia. Pienten lasten harrastukset saavat vanhemman ja lapsen viettämään aikaa yhdessä ja vahvistavat näin vuorovaikutusta. Tärkeänä osana harrastamisessa on mielestäni Suzukin periaatteiden mukainen kilpailemattomuus. Kun tehdään yhdessä hyvässä seurassa, kaikki voittavat. Lapsi tarvitsee tietysti myös rentoa arkista yhdessäoloa vanhempien kanssa, joten liika harrastaminen on pahasta. Monipuolisissa harrastuksissa lapsi tottuu kuitenkin erilaisiin tapahtumiin, ihmisiin ja olosuhteisiin. Harrastaminen on myös tutustumista ympäröivään kulttuuriin: musiikiharrastuksessa lapsi kasvaa musiikkikulttuuriin ja urheiluharrastuksessa urheilukulttuuriin.

Suzuki-menetelmä voi myös antaa vanhemmille vääränlaisen kuvan musiikin opiskelusta. Haapanen toteaa liian innokkaiden vanhempien olevan vaara lapsen

musiikilliselle kehitykselle, jolloin liiallinen kunnianhimo voi vaarantaa lapsen tasapainoisen kasvun (Haapanen 1987). Vanhemmat voivat luulla Suzuki-menetelmän olevan automaattinen tehdas, joka tuottaa menestyviä lahjakkuuksia. Liian suuret odotukset ja niiden täyttämisen yrittäminen voivat aiheuttaa lapselle korvaamatonta vahinkoa. Tällöin Suzukin perusajatus on kokonaan unohtunut, koska menetelmän perusajatuksena on kasvattaa kokonaisvaltaisesti ajattelevia, hyviä ja sydämellisiä ihmisiä. Pääpaino onkin musiikin ohella lapsen henkisessä kasvussa. Suzukin ajatuksena on myös kilpailuhenkisyyden puuttuminen kokonaan. Pienet lapset, jotka ovat tottuneet musisoimaan ryhmässä, eivät välttämättä koe tarvetta kilpailla toistensa kanssa, mutta lasten vanhemmat saattavat helposti laittaa lapsia paremmuusjärjestykseen (Teirilä 1990). Lasten kuullen ei kuitenkaan saisi arvostella toisten lasten soittoa tai heidän vanhempiaan. Aikuisten tulisi kohdella jokaista lasta samalla tavalla (Suzuki 1969, 36). Vanhemmat kohtelevat usein vieraita lapsia eri tavalla kuin omiaan. Lapsi kuitenkin huomaa herkästi muutoksen aikuisen käytöksessä ja reagoi muutokseen. Myös opettajien tulisi huomioida tämä, ja suhtautua ryhmätunnilla jokaiseen lapseen tasavertaisesti. Opettajalla ja vanhemmilla on todella suuri vastuu lapsesta, lapsen kasvusta ja lapsen persoonallisuuden kehittymisestä.

Suzukin elämänfilosofia tuntuu todella kauniilta ja ihanalta ajatukselta. Se on todellinen vastakohta nykypäivän kaupallistuneelle ja tuloseskeiselle yhteiskunnalle. Kauneuden, rakkauden ja hyvyyden kautta voidaan saavuttaa hyviä tuloksia. Toisista tällainen ajattelutapa voi kuitenkin tuntua typerältä ja turhulta. Tällainen positiivinen ajattelu ei kuitenkaan ole mikään vieras asia, vaan nykyään monessa eri mediassa keskitytään onnellisuuden löytämiseen ja elämänlaadun parantamiseen. Positiivisuus on myös monen ihmisen valttikortti työmarkkinoilla. Itsensä kehittäminen on nykyään enemmän pinnalla kuin ennen, ja moniin muihinkin harrastuksiin, kuten joogaan, kuuluu yleensä jokin taustalla oleva filosofia.

Ihmisen ääni on mielenkiintoinen ja monipuolinen ilmaisuväline. Äänenkäyttö alkaa jo syntymän hetkellä, jolloin lähes jokaisella on luonnostaan virheetön ääni-instrumentti. Ääni kehittyy syntymän jälkeen itkun kautta jokellukseen ja myöhemmin puheeseen. Ääni on luonnostaan hyvin monipuolinen tapa ilmaista itseään. Puhumisen oppiminen kaventaa äänen vivahteita, koska se korvaa

ääntelyn kommunikointitapana. Myös yhteiskunta ja sen normit rajoittavat äänen ilmaisuvoimaa, toiset äänet ovat hyväksyttyjä, kun taas toiset eivät. (Aalto, Parviainen 1985, 9–10.) Jokainen terve ihminen osaa tuottaa ääntä, eikä lasten ja aikuisten äänentuotossa ole eroja (Pihkanen, 2011, 9).

Kirjoittaessani tätä opinnäytetyötä olen tutustunut oman lapsen äänen kehityksen ohella myös lasten laulamiseen yleisesti. Lasten äänialaa koskevat tutkimukset ovat ristiriitaisia, tulokset vaihtelevat tutkimuksen ja tulosten tarkastelutapojen mukaan. Yleisesti voi sanoa, että lapsen ääniala on koulun alkaessa välillä a–c2. Äänialassa on kuitenkin suuria henkilökohtaisia eroja, ja se myös muuttuu koko ajan kasvun, kehityksen ja harjoittelun myötä. (Pihkanen 2011, 12–13.) Oman kokemukseni mukaan ja seurattessani oman lapseni kehitystä olen huomannut, että lapsen ääniala on hyvin suuri. Se käsittää lähes kaiken narinarekisteristä ja lapsen rintäänistä korkeisiin huiluääniin. Kaikki näistä sävelistä eivät ole laulamissa tai normaalissa arkipäivässä käytettäviä säveliä, mutta on ilo seurata, kun lapsi kokeilee ja tutkii oman äänensä mahdollisuuksia.

Lapset aloittavat lauluharrastuksen yleensä kuorossa ja siirtyvät murrosiän ja äänenmurroksen jälkeen halutessaan yksinlaulutunneille. Äänenmurros johtuu kurkunpään ja äänihuulten kasvusta, ja sen alkaminen on aikaistunut elämänolojen, terveyden ja ravinnon parantumisen vuoksi (Pihkanen 2011, 14–15). Lapsia on tärkeä kannustaa laulamaan ja ilmaisemaan itseään musiikin keinoin. Pienet lapset laulavat usein spontaanisti esimerkin mukaan eivätkä ajattele laulamisen olevan kehittämistä vaativa taito (Pihkanen 2011, 16). Lapsilla itsellään ei yleensä ole olemassa suuria tavoitteita laulun suhteen, joten lapset eivät myöskään lähde yrittämään liikoja. Laulaminen on lähinnä leikkiä ja hauskaa ajanvietettä, luonnollinen osa arkipäivää. Nykyään yhä nuoremmat lapset haluavat yksinlaulutunneille. Syitä tähän ovat mm. aikaistunut äänenmurros ja musiikkikulttuurin muuttuminen. Isommat lapset kuuntelevat lastenlauluja vähemmän kuin ennen, ja kouluikäiset kuuntelevat jo sujuvasti valtavirran musiikkia. Laulusuzukiopetuksen valtti on juuri se, että sen voi aloittaa milloin vain ja aloittamiskynnys on matala. Ainoa tarvittava asia on halukkuus oppia. Valitettavasti tällä hetkellä päteviä opettajia ei ole vielä kovinkaan paljoa.

Minulla itselläni ei ole vielä kovinkaan paljoa kokemusta laulusuzukista, mutta varsinkin tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani olen miettinyt laulusuzukin mahdollisuuksia. Tutustuttuani siihen lähemmin minua kiehtoivat sen monipuolisuus ja käytettävyys. Musiikkiin kasvaminen on mielestäni tärkeä osa elämää, ja haluan tarjota sen mahdollisuuden myös omille lapsilleni. Koen, että olen saanut opinnäytetyötä tehdessäni paljon aikaan. Olen pystynyt tutkimaan itseäni ja suhdetta lapseeni, ja hänen kehityksensä seuraaminen on ollut todella mielenkiintoista ja antoisaa. Olen myös sisäistänyt laulusuzukiopetusta, sen sisältöä ja filosofiaa paremmin. Mielestäni olen tämän työn kautta päässyt enemmän sisälle lapseni maailmaan, kun olen tarkoituksella ajatuksen kanssa kirjannut ylös tapahtumia, opittuja asioita ja kiinnittänyt huomiota lapseni kehitykseen. Musiikki on keino ilmaista itseään, ja varsinkin syksyn 2013 aikana olen oppinut lapsestani paljon musiikin kautta. Kaikki se, miten hän käyttäytyy, leikkii, nauraa ja nauttii tunteista, kertoo hänen luonteestaan, millainen hän on ja miten hän suhtautuu musiikkiin. Laulusuzuki on mielestäni tärkeä osa lapsen omaileimaisen lauluäänen ja identiteetin kehittymisessä. Olen saanut laulusuzukitunneilta paljon ideoita ja materiaalia kotona olemiseen ja leikkeihin, joten laulusuzukissa käynti on selkeästi rikastuttanut elämäämme. Tuntuu myös, että olen päässyt vähän helpommalla, kun ei ole tarvinnut itse etsiä niin paljon uusia lauluja tai leikkejä, vaan kotona voi suoraan hyödyntää tunneilla saatuja ideoita.

Olen ymmärtänyt, miten suuri merkitys musiikilla on lapsen kehityksessä. Meidän elämämme olisi aivan toisenlaista ilman musiikkia ja sen tuomia iloja ja mahdollisuuksia. Olen iloinen, että saan olla osana lapseni musiikillista kehitystä ja olen voinut laulusuzukin myötä tukea lapseni musiikkisuhteen kasvua.

7 LÄHTEET

Aalto, Anna-Liisa & Parviainen, Kati. Auta ääntäsi. 1985. Helsinki: Otava.

Bradford, Nikki. 1998. Elämä ennen syntymää. Helsinki: WSOY.

Dahlström, Marja. 2008. Ajatuksia pienten lasten vanhemmille steinerpedagogiikan näkökulmasta. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.

Haapanen, Outi. 1987. Suzuki-seminaari Keravalla. Rondo 25 (9), 42–43.

Kukkamäki, Päivi. 2002. Laulun myötä kasvuun- Laulusuzukimenetelmän kehittämisprojekti. Sibelius-Akatemia. Kehittäjäkoulutus (Docmus-yksikkö).

Kukkamäki, Päivi. 1986. Laulusuzuki Kirja 1.

Kymäläinen, Helka. 1989. Suzuki-menetelmä ja harmonikka. Rondo 27 (3), 27.

Marjanen, Kaarina. 2009. The Belly-Button Chord. Jyväskylä. Jyväskylän Yliopisto.

Paasolainen, Tuuli. 2009. Pienestä laulusta iso ilo. Helsinki: Printel.

Pihkanen, Timo. 2011. Opas lasten laulamiseen. Helsinki: Sulasol.

Suzuki, Shinichi. 1969. Ability Development From Age Zero. Kääntänyt englanniksi Mary Louise Nagata 1981. Miami: Summy-Birchard Music Inc.

Suzuki, Shinichi. 2000. Rakkaudella kasvatettu. Tampere: Vihreälinja Oy.

Suzukivoice. Internet-sivut. Viitattu 25.11.2013. Saatavissa:

<http://suzukivoice.org/fi/suzukifamilies25v>.

Suzukivoice. Internet-sivut. Viitattu 25.11.2013. Saatavissa:

<http://www.suzukivoice.com/fi/laulusuzuki-instituutti27v/laulusuzukitmaailmalla>.

Teirilä, Marjatta. 1990. Suzuki-metodi – hyvää ja vähemmän hyvää. Rondo 28 (3), 43–44.

Winberg, Liisa. 1980. Suzuki-soitinopetusmenetelmästä. Helsinki: Hellas.

LIITTEET

Liite 1: Laulusuzuki 1 laulut

Lapset laulavat

1. Tuiki, tuiki tähtönen	kansanlaulu
2. Satu meni saunaan	kansanlaulu
3. Piiri pieni pyörä	kansanlaulu
4. Mehiläinen	kansanlaulu
5. Maijal' oli karitsa	kansanlaulu
6. Käki	kansanlaulu
7. Pupuperhe	Marja-Riitta Väkevä
8. Pienten hiirten juhla	Terhi-Mari Honkanen
9. Soutelulaulu	kansanlaulu
10. Kissa ja jättiläinen	kansanlaulu
11. Kauaksi pois	T. H. Bayly
12. Kettu itki poikiansa	kansanlaulu

Vanhemmat laulavat lapsilleen

13. Kehtolaulu <i>(Mozartin kehtolaulu)</i>	Bernhard Fliess
14. Oravan pesä	P. J. Hannikainen
15. Arvoitus	kansanlaulu
16. Juoksee metsähiiroset	kansanlaulu
17. Telefoni Afrikassa	kansanlaulu
18. Pulla	kansanlaulu
19. On valo vihreä	kansanlaulu
20. Jänöjussin mäenlasku	Georg Malmstén
21. Nyt on laulut laulettu	kansanlaulu
22. Aa tuuti lasta	kansanlaulu
23. Zulujen kehtolaulu	kansanlaulu
24. Irokeesien kehtolaulu	kansanlaulu
25. Kaikki kauniit pikkuhepat	kansanlaulu

Liite 2: Haastattelukysymykset laulusuzukiopettajalta

1. Kerro opiskelutaustastasi.
2. Kerro nykyisestä työstäsi.
3. Miten olet päätynyt tekemisiin suzukiopetuksen kanssa? Miksi?
4. Oletko missään vaiheessa epäillyt itseäsi tai epäröinyt valintaasi?
5. Onko laulusuzukiopettajuus muuttanut sinua opettajana, laulajana ja ihmisenä?
6. Kuinka kauan meni laulusuzukiopettajan koulutuksen 1-tason, 2-tason, 3-tason, 4-tason ja 5-tason suorittamiseen? Tuntuiko aika pitkältä/sopivalta?
7. Mitä parempaa mielestäsi suzukiopetuksessa on verrattuna perinteiseen nuoteista opetettavaan opetukseen? Miksi?
8. Miten laulusuzuki eroaa muskarista?
9. Mikä on mielestäsi vanhempien rooli laulusuzukissa? Kuinka tärkeä se on?
10. Miten vanhemmat vaikuttavat lapsen oppimiseen tunneilla? Onko jotain negatiivista/positiivista?
11. Mitä toivoisit vanhemmilta?
12. Miten olet kokenut odottavien äitien laulusuzukiopetuksen?
13. Miten olet kokenut pienten, alle 1-vuotiaiden vauvojen opetuksen?
14. Mikä on ollut antoisinta laulusuzukissa?
15. Mitä muuta musiikkimateriaalia (lauluja, nuotteja, levyjä) käytät tunneilla laulusuzukimateriaalin lisäksi?
16. Onko mielessäsi mitään kritisoitavaa tai parannettavaa laulusuzukia koskien?

Liite 3: Haastattelukysymykset suzukiäideiltä

1. Kerro itsestäsi ja laulusuzukitunneilla käyneistä lapsistasi.
2. Missä olette käyneet laulusuzukitunneilla?
3. Kuinka kauan olette käyneet laulusuzukitunneilla?
4. Kerro perheenne musiikkitaustasta, musiikkielämästä ja musiikkiharrastuksista.
5. Oliko suzukiopetus sinulle tuttua ennen laulusuzukitunteja?
6. Miten olet kokenut tunneilla käymisen?
7. Mitä kehitystä olet huomannut lapsissa laulusuzukituntien johdosta?
8. Mikä on mielestäsi vanhempien rooli laulusuzukissa? Kuinka tärkeä se on?
9. Miten olet kokenut oman roolisi vanhempana laulusuzukitunneilla?
10. Oletteko käyneet laulusuzukituntien aikana myös jossain muussa musiikkiharrastuksessa, esim. muskarissa? Jos olet käynyt, miten olet sen kokenut?
11. Oletteko osallistuneet konsertteihin, matkoihin, seminaareihin tai esiintymisprojekteihin, jotka liittyvät lauluszukiin? Jos olette, mihin?
12. Mikä on ollut antoisinta?
13. Onko opetus mielestäsi ollut sopivan hintaista?
14. Kuinka kaukaa käytte tunneilla?
15. Onko mielessäsi mitään kritisoitavaa tai parannettavaa laulusuzukia koskien?
16. Aiotko/haluaisitko jatkaa laulusuzukitunneilla käymistä?